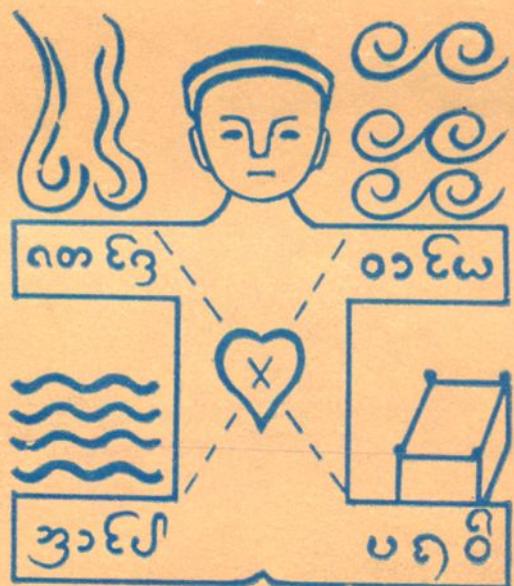

တမ္ထရေသာကြော်ချောင်း

傣医传统方药志

傣医传统方药志

西双版纳州民族医药调研办公室编

主编 赵世望 周兆奎

云南民族出版社

前言

《傣医传统方药志》，傣语名即“档哈雅傣西双版纳”（傣文名：တမ္ထရာယာပါဝီတော်မြန်မာ），它是《西双版纳傣药志》的续篇。

傣族是我国55个少数民族之一，分布于云南的南部，以西双版纳、德宏聚居为最多。古往今来，傣族人民在和疾病作斗争过程中积累了许多宝贵的医药知识，据《逸周书·王会解》记载，傣医药已有千余年的历史。傣医将诊病治则和方药知识写成傣医药手稿保存至今，有“叶子本”（即贝叶刻写本），“皮纸本”（即构树皮或其它树皮制成的纸书写线装的本子）。过去，百余年前的傣医药手稿并非难得，可惜后来几经毁损，保存下来的已不多了。为此，整理傣医药遗产已成为当务之急。本书是整理我国傣医药遗产的初步资料，可供医药和有关科研人员参考。

本书包括傣医古验方手稿和常用傣药两部分，古验方 111 个，有内、儿、外、妇产……诸类；另据考证傣医药手稿中常用傣药计 105 种，包括 60 个科，97 属的动植物。

本书采用汉傣两种文字编写，古验方部分有影印手稿原文，力求原著真实，译文按方注释。常用傣药以图文对照，内容有傣文名、音译（按普通话音译注，以保持应用汉字注音的统一）、拉丁学名、动植物形态、采集加工、产地分

布、传统药用经验、用法用量、现代科学资料以及各项傣文摘要等。

这项工作的开展是在云南省卫生厅、西双版纳傣族自治州科技委员会和卫生局的关怀和大力支持下，由中国科学院云南热带植物研究所、西双版纳州药品检验所、西双版纳州民族医药科研所等单位中的有关人员组成编写组进行整理编写工作。参加本书编写人员有赵世望、周兆奎、刀克强（傣族）、刀卫凉（傣族）、李延辉、康朗腊（傣族）、杨立新（哈尼族）。本书特聘顾问有中国科学院云南热带植物研究所所长、副研究员裴盛基、云南省药品检验所前所长、主任药师曾育麟。本书编写过程中得到周基克、樊天秩、王有柱、孙培毅、周庆年、刀文华、李正忠、李传举、许再富等同志的大力支持，特别是我州老傣医给予了多方面的协助，在此一并致谢。

由于我们水平有限，所看到的材料也不够全面，书中难免有疏漏和不妥之处，恳切地希望读者指正，以便今后增补和订正。

编 者

一九八五年十月

古验方目录

ମହାପ୍ରକାଶନ ପରିଚୟ

治感冒头痛	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(1)
治咳嗽	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(3)
治心慌心跳	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(5)
治高热惊厥	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(6)
治高热昏迷	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(7)
增力药方	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(8)
治腹痛	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(9)
治关节疼痛	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(11)
治腰腿胸背痛	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(13)
治胸痛和全身酸痛	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(14)
治浮肿或痞痛脾肿	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(15)
治风湿瘫痪	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(16)
治肝炎	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(17)
治痢疾腹泻便血	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(20)
治吐血尿血	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(21)
治死胎不下	ପାତ୍ର ପାଦିଗରୀପୁ	(22)

胎盘不出	ନିର୍ଗୁଳ୍ୟକୁତ୍ତାଦିତାଙ୍କ .....(23)
治妇女血崩 或闭经	ପାଦମ୍ଭ୍ୟଦିବ୍ରାହିଲାମିତ୍ରଲାଙ୍ଘା
治妇产诸症	ନ୍ତର୍ମଧ୍ୟମ୍ଭ୍ୟା .....(24)
	ପାଦମ୍ଭ୍ୟମ୍ଭ୍ୟାନ୍ତର୍ମଧ୍ୟମିତ୍ରଜୀବିଲପା
	ନ୍ତର୍ମଧ୍ୟମିତ୍ରଜୀବିଲପାରିଶାରିତିତ୍ରଃ
	ଲ୍ୟକ୍ଷ୍ୟଲମିତ୍ରଜୀବିଲପା .....(25)
治咽喉肿痛	ପାତିକିଳାଦ୍ୟ .....(27)
治癩痒皮癣	ପାତାମ୍ବୁରେତାମ୍ବୁର୍ବିତ୍ରାକ୍ରମ .....(28)
治疥疮癩痒	ପାତ୍ରବାଦନରୂପତାମ୍ବୁରେତା .....(29)
驱虫方	ପାଦିକାରେତା .....(30)
治跌打损伤或虫	ହଂକାରିକୁରାଲପାଦମ୍ଭ୍ୟମିତ୍ରିବ୍ୟ
蛇咬伤	ଲ୍ୟକ୍ଷ୍ୟକୁରାଲପାଦମ୍ଭ୍ୟମିତ୍ରିବ୍ୟ .....(31)

傣药品种索引

အားလုံးပါနများ

二 西

丁香	ဒေဝါနရှင်တူ	(32)
----	-------------	------

三 西

小茴香	လရှုံးစွဲ	(34)
小叶黄皮	ကျော်ခြံဖွံ့ဖြိုး	(36)
土连翘	တွေ့သောမူးစွဲ	(37)
土蜂房	အရှေ့ထွေခြံပြုမှု	(40)
马齿苋	မြောပ်ခြံနောက်	(41)

四 西

牛膝	လျှော့ပွဲစွဲ	(43)
凤梨	တွေ့ဖြူးရှုံးမှု	(44)
风猴	ဂျို့လျော့မှု	(47)
水鳖	လဝါရှင်ပြောပါးမှု	(49)
水牛角	ဆုတ္တမှု	(51)
乌龟壳	ဗျာရွှေ့ရွှေ့မှု	(52)
孔雀毛	ခေါ်မြန်ဗျာယ်	(54)

五 西

冬瓜	ဥုံးအုံရွှေ့မှု	(56)
----	-----------------	------

艾蒿	ခာဏျပါးဆုတ်	(58)
丝瓜叶	လောက်သမန္တရွှေ	(59)
田基麻	ဇက္ခပဝါရိန္တ	(61)
白水牛胆	ပဲခြေချွေဆုတ်	(63)
白鸡内金	ဂစ်တောင်ဘွဲ့ဆုတ်	(65)
节鞭山姜	ဂါဘခာနှောဒ်ရွှေ	(66)

六 画

红木	ကျော်လျှောကသွေ	(68)
西瓜	ရရထူးနှုန်းမွေ	(70)
羊角	ချောင်ဖော်	(72)
团鱼	အွော်ပါး၏	(73)
向日葵	ဒေါ်ဝေါ်ဖွံ့ဖြိုး	(75)
羊奶果	ခာဏျပါးကျော်ဖွှေ့	(77)
地瓜子	ကြော်လျှော်ခွဲ	(78)
团花树	တွေ့ဗော်ပြော	(81)
老虎芋	ပဲနှုန်းပွဲ	(83)
老虎棟	ဒီအွော်	(84)
红壳砂仁	အာဏျရရှုံးရွှေ	(86)
老鼠黄瓜	ဂါဘလျှော်အွော်	(88)

七 画

佛手	လျှောကဝါရိ	(89)
----	------------	------

两面针	ଦ୍ଵାବୁଦ୍ଧି	(91)
卵叶栝楼	ଗାନ୍ଧୁପ୍ରାଣିମୁଲ୍ଲା	(93)
报春石斛	ଫେବ୍ରେବାରୀକାମୁଲ୍ଲା	(94)
含羞云实	ପାତାକାରୀଯୋଟି	(96)
苏门答腊羚	ଶୁନ୍ଦିଯାପ୍ରିର୍	(98)

八 画

苦藤	କାନ୍ଦିଗରିମିଳିର୍ଦ୍ରିଷ୍ଟା	(100)
苦丁茶	କ୍ରୋନିଗାର୍ଜୁ	(102)
茄子	ହାନ୍ଦିଗରିମିଳିଗାର୍ଜୁଫ୍ରାଙ୍କା	(103)
狗血	ଗାଲିପ୍ରିଲା	(105)
虎骨	କଲାନ୍ତିରିମି	(106)
青竹蛇	କ୍ରୂପିର୍ଦ୍ରିଷ୍ଟା	(108)
刺猪胃	କିପନ୍ଦିର୍ଦ୍ରିଷ୍ଟା	(110)
降香黄檀	କିଲାନ୍ଦିରିମି	(111)

九 画

夜花	ରାତ୍ରିଫ୍ଲାଓ	(114)
草蔻	କାର୍ପାରି	(116)
香蓼	କର୍ମିଳା	(117)
穿山甲	କାଳିଲିମିନ୍ଦି	(120)
重阳木	କ୍ରୋନିକାର୍ପି	(121)
树藏夢	ହାନ୍ଦିଗରିମି	(123)

屎蟬蠅	କରାତ୍ରିକାମୁଳେଇଟିେ	(125)
绒毛番龙眼	ଶ୍ରୀପାତ୍ରିକାଲ୍ପା	(127)

十 画

姜	କରିକୁ	(129)
盐	ରାତ୍ରି	(131)
酒	ଜ୍ଵାଳ	(132)
桑叶	ଟପାତ୍ରିକାଲ୍ପା	(133)
美术	କରିପିନ୍ଧିକାଳ୍ପା	(135)
臭木头	ଟପ୍ରିଗାନ୍ଧାଯାଇଟିୟ	(137)
海红豆	ଚାଲ୍ପାଟେପ୍ରିଏକ୍ଷବିନ୍ଦି	(139)
粉芭蕉	ଚିଲ୍ପାଲ୍ପାକାରିକାଳ୍ପା	(140)
宽筋藤	କ୍ରୂପ୍ରାକାରିଲାଲିଟିକୁ	(142)
矩叶山蚂蝗	ଯାତିପାଦାଲାଲିଟିକୁ	(144)
泰国大风子	ପାନ୍ଦିତାଲାଲିଟିକୁଟେଇ	(146)

十一 画

鹿茸	ହୃଦୀଜ୍ଞାରୀ	(148)
猪胆	ପଥିଲ୍ଲାକାନ୍ଧି	(150)
蛇蠍	ଚିଲ୍ପାକୁ	(151)
甜菜根	କାଲ୍ପାକୁ	(153)
野花椒	ପାନ୍ଦିତାଲାଲିଟିକୁ	(155)
野猪胆	ପଥିଲ୍ଲାକାନ୍ଧିକୁ	(156)

黃瓜子	ପ୍ରୟୋଗନ୍ତରୁକ୍ତିରେ	(158)
黃花稔	କ୍ରୈମ୍‌ଫଲିଙ୍ଗର	(160)
猫尾木	ପ୍ରେରଣାବଳୀ	(161)
猫船盘	ଚିତ୍ରନାରତ୍ନ	(163)
斑鳩窝	ତାନ୍ତ୍ରିଖ	(165)
眼镜蛇	କ୍ରୈମ୍‌ଫଲିଙ୍ଗର	(166)
野水牛胆	ପର୍ଯ୍ୟୋଗପରିମାଣ	(168)
黃花胡椒	କାନ୍ଦିକୁଳି	(169)

十二画

葱	ଫଲିଂପ୍ରେ	(171)
椰子	କାନ୍ଦାନ୍ତାଙ୍କାରୁ	(173)
象牙	କାନ୍ଦାରୁ	(174)
犀鸟	କିନ୍ତୁନିକାନ୍ତିରିମ୍ବୁ	(176)
缅茄	ହାନ୍ତୁକାନ୍ତିରିମ୍ବୁ	(178)
猴竭	କଲମିତ୍ତିକା	(181)
葫芦茶	ତାନ୍ତ୍ରିଷିଫ୍ରାନ୍ତିର୍ମ୍ବେ	(183)
紫文殊兰	ଲଥିଲିଙ୍ଗର	(184)
森林芒果	ପ୍ରବିନ୍ଦିପ୍ରକାଶ୍ୟ	(186)
兔唇石斛	ପ୍ରକ୍ରିଯୋଗନ୍ତରୁକ୍ତିରେ	(187)

十三画

蜈蚣	ତାନ୍ତ୍ରିକା	(190)
----	------------	-------

蜂蜜	ନେହୁ ପାତାଳ କ୍ଷେତ୍ର	(191)
鹿子角	କୁଣ୍ଡାନ୍ତ	(193)
幌伞树	କ୍ଷେତ୍ର ଶିଖି ଦୋଢ଼ାରୀ	(194)
鵠鸡距	ନ୍ଯାମିଲେଙ୍ଗଟାନ୍ଧି	(196)
蒙自桦木	କ୍ଷେତ୍ର ଦେଇଲେନ୍ଦ୍ରି	(198)
滇南木姜子	ରାଜ୍ଯାଳୟ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରିନ୍ସିପ୍ସି	(200)

十四画

豪猪	ଚିଂଦୁ ପ୍ରଥିତି ଦିଲ୍ଲାର୍	(202)
蜘蛛壳	ଚିନ୍ଦୁଃ କାହାରୁ ତଥା ଦିଲ୍ଲାର୍	(203)
槟榔青	ଚିରପ୍ରାଣୀରୁ ତଥା ରୁକ୍ଷା	(205)

十五画

熊胆	ଚିମ୍ପିଲ୍ଲି	(207)
----	------------	-------

十六画

壁虎	ଚିମ୍ପରୁନ୍ଦାରି ପରିମିତି	(209)
糖棕	ଚିମ୍ପରୁନ୍ଦାରି	(210)
蟠蛇颈	ଚିମ୍ପରିକୁଳି ପରିମିତି	(212)

十七画

瘿袋花	ଚିମ୍ପରିକୁଳି ପରିମିତି	(213)
-----	---------------------	-------

二十画

鱗鱼胆	ଚିମ୍ପରିକୁଳି ପରିମିତି	(215)
-----	---------------------	-------

古 验 方

治 感 冒 头 痛

〔古验方译文〕 方一：取假烟叶、冰片叶根各2—3钱，加少量酒放置一小时后，加水煎服，每日三次。

方二：取木姜子、三桠苦、香茅草各4钱，水煎服，每日三次。

方三：取长叶信筒子根、鸭嘴花各2—3钱，水煎服，每日三次。

方四：取白牛胆（菊科植物）、三权苦各3—4钱，水煎服，每日三次。

治感冒头痛

తుల్యార్థులు లింగుల్లో వాసిన పుష్పాల్యాల్కొల్ఫ్రెంజీల్లో
ప్రార్థుల్లో కొర్కెల్లో లాసింగ్స్ ను డైస్ ల్యూమ్పుల్లో
ట్ర్యూట్ ల్యూప్ రిట్రైవ్ ల్యూప్ ల్యూప్ ను డైస్ ల్యూప్ ల్యూప్ ల్యూప్ ల్యూప్
అప్పుల్లో కొర్కెల్లో కొర్కెల్లో కొర్కెల్లో కొర్కెల్లో
 బ్రీస్టోర్ ల్యూప్
అప్పుల్లో ల్యూప్
ప్రైట్ ల్యూప్
న.

(古验方译文) 方一：取香茅草根、臭灵丹、姜各2—3钱，水煎服，每日三次。

方二：取盾翅藤6钱，刺含羞草3钱，地蜂房土一两，水煎服，每日三次。如鼻堵不通，取盾翅藤叶，含羞草叶混合捣烂塞鼻。

方三：取老虎棟、长序岩豆树、蛇藤种子、比多(音译)、含英(音译)、青竹标、竹叶兰各适量，用米汤液磨内服。

治 咳 嗽

〔古验方译文〕方一：取怀嘎浪（音译）3—4钱，甘草1—2钱，水煎服，每日三次。

方二：取灯台叶3钱，煎汁，加红糖2钱，混匀内服，每日三次。

方三：取黑猫血、蝙蝠血、鳖血、猴血各适量，化于酒中内服，每日二次。

方四：取五宝药散、胡椒、姜、鸭咀花、旱莲草各适量，煎水含漱。

治 咳 嗉

యుద్ధానాలకిన్నిట్లు ల్యాండ్ ను పుంజీ త్వరితమైన
సాధ్యత్వాన్ని అందుల్చును * ద్వారా ఉపాయాలకు నుండి వెంట
ఎన్నో లక్ష ను కొన్ని విభగాలు ప్రార్థించువాలి. *
యుద్ధాన్ని వ్యక్తిగతి ద్వారా లేచి నుండి వ్యక్తిగతికి
ప్రయత్నములు నుండి వ్యక్తిగతి ప్రయత్నములు నుండి వ్యక్తిగతి
ప్రయత్నములు నుండి వ్యక్తిగతి ప్రయత్నములు నుండి వ్యక్తిగతి
ప్రయత్నములు నుండి వ్యక్తిగతి ప్రయత్నములు నుండి వ్యక్తిగతి
ప్రయత్నములు నుండి వ్యక్తిగతి ప్రయత్నములు నుండి వ్యక్తిగతి

〔古验方译文〕 方一：取旱莲草、鸭咀花根各等量，糖适量混合煎煮，取药液浓汁，加五宝药散适量内服。

方二：取藏药木、扶桑、桢桐根、鸭咀花各等量，水煎服，每日三次。

方三：取香茅草、幌伞树、老鼠黄瓜根，紫雪花干品各3钱，水煎服，每日三次。

方四：取大百部根、姜、葱根、马蹄金全草各一两，加少许红糖作引，水煎服，每日三次。

治心慌心跳

యాసినిచ్చుకొల్పుట్టు ఉన్నావిన్నె ర్హీ తాజ్జీకు
ద్వారా వీచు ద్వారా తల్లిల్లో త్రుప్తి లేదు
ల్లో రాల్చి గుండ్ర ల్లాం నామ చూసుకొల్పుట్టు
ప్రాణి ప్రాణి జీవుల్లో అంగాల్లో త్రుప్తి లేదు
ల్లో రాల్చి గుండ్ర ల్లాం యాసినిచ్చుకొల్పుట్టు
త్రుప్తి ల్లో కొల్పుట్టు ల్లో ల్లో ల్లో ల్లో
యాసినిచ్చుకొల్పుట్టు ల్లో ల్లో ల్లో ల్లో
కొల్పుట్టు ల్లో ల్లో ల్లో ల్లో ల్లో ల్లో ల్లో

〔古验方译文〕 方一：取苏木4钱、甘草3钱、甘蔗芽眼4钱、马鹿草4钱，水煎服，每日三次。

方二：取槟榔青子、苏木、甘草、当归各3钱，红糖2钱，水煎服，每日三次。

方三：取五宝药散2钱，景档哈（音译）6分，毕拔6分，丁香、胡椒各2分，混合捣成细粉，用黑甘蔗在火灰里烧热压汁调服，每次6分，每日三次。

方四：取千年健、马齿苋、红糖各适量，水煎服，每日三至四次。